

Monitor ISH (2008) , X/1, 23–39
1.01 Izvirni znanstveni članek
prejeto: 24. 4. 2008, sprejeto: 15. 5. 2008

JANJA ŠUŠMELJ¹

Manjšine iz bivše Jugoslavije med mediji in politiko države

Izvleček: Osrednja tema te raziskave je analiza situacije manjšin iz bivše Jugoslavije z vidika problematike medijske definicije in politike Republike Slovenije (RS). Položaj etničnih manjšin iz nekdanje skupne države sem primerjala s položajem manjšin na Kubi in v Veliki Britaniji, in sicer iz perspektive medijev in države. Pri tej analizi je izstopalo vprašanje ustreznega medijskega poimenovanja manjšin iz nekdanje skupne države in odnosa, ki ga ima do omenjenih manjšin država; ta bo namreč imela zadnjo besedo pri reševanju njihovega statusa.

Gljučne besede: medijska definicija, politika RS, status manjšin iz bivše SFRJ, primerjava s Kubo in Veliko Britanijo

UDK: 316.77:323.15(497.4)

Minorities from Former Yugoslavia Caught between the Media and the Policy of the State

Abstract: The article analyses the situation of minorities hailing from former Yugoslavia, focusing on their definition by the media and on the policy adopted by the Republic of Slovenia. From these two perspectives, I compare the status of ethnic minorities from the former federal country with the status of those in Cuba and in the UK. Of particular importance are the proper media definition of these minorities and the attitude of the state, which will have the last word in the solution of their status.

Key words: media definition, policy of the RS, status of minorities from former Yugoslavia, comparison with Cuba and the UK

¹ Mag. Janja Šušmelj je samostojna raziskovalka na področju antropologije turizma in migracij. E-naslov: janja_susmelj@yahoo.com.

METODOLOGIJA IN UVOD V RAZISKAVO

Ko sem začela iskati podatke o problematiki manjšin iz bivše Jugoslavije v Sloveniji v sklopu raziskave na ISH,² mi je postalo jasno, da ne vem, ali kot pripadnica t. i. večine v celoti razumem položaj pripadnikov manjšin iz bivše Jugoslavije, zato se mi je zdelo pomembno, da analiziram ta problem z več zornih kotov. Če bi bila tudi sama pripadnica ene teh manjšin, bi verjetno na to problematiko opozorila drugače, prav tako, če bi delala v medijih ali v kateri od nevladnih organizacij, zato je ta raziskava pogled "od zunaj".

Raziskava temelji na analizi vsebin člankov iz dveh osrednjih časopisov, *Dela* in *Dnevnika*, ter iz *Primorskih novic*, ki vključujejo novice iz regije, v kateri živi precej³ pripadnikov iz držav bivše Jugoslavije. Analiza člankov v manjšinskem časopisu *Bošnjak* pa je pokazala pogled manjšine na problematiko, ki jih zadeva.

O problematiki manjšin iz bivše Jugoslavije so najprej opozorili regionalni mediji, število člankov na to temo pa je bilo večje po letu 2001, kar je povezano s povečanjem števila prebežnikov v Republiki Sloveniji.⁴ Med prebežniki je bilo veliko pripadnikov nekdanje Jugoslavije in takrat je postalo jasno, da je treba ločevati med prebežniki in pripadniki manjšin iz nekdanje skupne države. Naslednje vprašanje je bilo njihovo poimenovanje, in sicer, ali so to "novodobne" ali "neavtohtone" manjšine.

Slutiti je bilo, da sta pri reševanju njihovega statusa še zelo močno prisotna duh preteklosti in breme nekdanje skupne države. "Enakost" narodov v socializmu in nepriznavanje etničnih manjšin sem analizirala na primeru Kube, kjer je trenutno še vedno socializem, tamkajšnji režim pa zanika obstoj etničnih manjšin in govori o etničnih skupinah. Kuba je zanimiva ne samo zaradi prisotnosti/odsotnosti etničnih manjšin v uradnem življenju, ampak tudi zaradi uradne politike do medijev, predvsem do "uradnih medijev". Drugače kot v socia-

² ISH, Ljubljana. Naslov raziskave: Etnične skupine / manjšine s področja bivše Jugoslavije v Sloveniji – v kontekstu medijske problematike, ki je potekala leta 2005. Nosilka raziskave: dr. Karmen Medica.

³ Klopčič, Komac, Kržišnik-Bukić, 2003, 99: Značilnost skupin(e), Prostorska disperzija. V občini Izola je 15,4 % prebivalcev pripadnikov narodnih manjšin iz bivše skupne države, v občini Koper jih je 12,5 %, v občini Piran pa 9,4 %, <http://sigov.si> (pridobljeno: 4. 3. 2005).

⁴ Čebren, 2002, 152: Po podatkih, ki so jih zbrali avtorji tega poglavja (Medijska točka), naj bi začelo število prebežnikov v Sloveniji strmo naraščati v zadnjih mesecih leta 2000, v prvih mesecih leta 2001 pa so bili njihovi prihodi najbolj množični.

listični Kubi v Veliki Britaniji imajo in priznavajo manjšine. Te manjšine imajo tudi svoje medije, ki so v glavnem mediji t. i. "vidnih manjšin".⁵

Manjšine so prisotne v vseh državah ne glede na politični sistem, so pa od političnega sistema odvisni njihov položaj in njihova vključenost v družbene sektorje ter dostop do osrednjih medijev.

MED MEDIJSKIM POIMENOVANJEM IN ODNOSOM POLITIKE RS

To poglavje je razdeljeno v dva sklopa: v prvem so obravnavani mediji in njihov odnos do manjšin ter primerjava situacije s položajem manjšin v Veliki Britaniji in na Kubi. Drugi sklop zajema odnos politike RS do problematike etničnih manjšin iz bivše Jugoslavije in poglede nevladnih organizacij na reševanje problema.

Mediji in manjšine: odnos do manjšin v Sloveniji, Veliki Britaniji in na Kubi

V tem sklopu so analize člankov v dveh osrednjih časopisih, v *Delu* in *Dnevniku*, in v enem regionalnem, *Primorskih novicah*, ter v manjšinskem mediju, *Bošnjak*. Namen teh analiz je bil prikazati njihov položaj tako z vidika izbranih osrednjih časopisov in enega regionalnega kot tudi z vidika manjšinskega časopisa.

V Veliki Britaniji poznajo manjšinske medije že od 80. let, na Kubi pa celo zanikajo obstoj manjšin. Kuba je za analizo torej zanimiva zaradi političnega sistema, ki zanika obstoj manjšin, Velika Britanija pa zaradi ponujanja možnih rešitev, npr. spodbujanje nastanka manjšinskih medijev.

So manjšine iz bivše Jugoslavije "neavtohtone" ali "novodobne"?

Namen analize člankov v *Delu* in *Dnevniku* in v regionalnem časopisu *Primorske novice* je bil opozoriti na to, da je člankov o manjšinah iz bivše Jugoslavije v primerjavi s članki o madžarski in italijanski manjšini malo. V obravnavanih časopisih je sicer bilo nekaj člankov, vendar so samo nekateri obravnavali zgolj problematiko manjšin iz bivše Jugoslavije, nekje je bila vključena v poročanje o drugih manjšinah.

O italijanski in madžarski manjšini je bilo precej člankov, predvsem ko je bil govor o "zgledno urejenih manjšinskih pravicah", o čemer je poročal *Dnevnik* leta 1997,⁶ in v zvezi z novico, da je postala RTV članica Zveze etničnih radijev in tele-

⁵ Francis, 2004: Predavala je o vlogi manjšinskih medijev v VB. Manjšine je imenovala *visible minorities*.

⁶ Čačinovič, 1997, 6.

vizij, prav tako leta 1997.⁷ V tej kratki vesti je rečeno, da se je RTV SLO zavezala, da bosta "programa v italijanskem in madžarskem jeziku vidna po vsej državi."

Delo je začelo poročati o manjšinah iz bivše Jugoslavije šele leta 2004. Iz tega leta so trije članki, pri čemer dva obravnavata izključno problematiko teh manjšin,⁸ v tretjem⁹ pa je ta problematika vključena v širši kontekst. Avtorica dveh člankov je Vera Kržišnik-Bukić, ki je tudi bila nosilka raziskave o položaju in statusu manjšin iz bivše Jugoslavije v RS.

V *Dnevniku* je bilo nekaj člankov o manjšinah, predvsem o italijanski in madžarski, medtem ko se problematika manjšin iz bivše SFRJ pojavi v članku z dne 19. 1. 2005 o raziskavi, ki jo je opravil INV po naročilu Urada za manjšine in kate-re nosilka je bila Vera Kržišnik-Bukić.¹⁰ Članek se nanaša na prepoved objave omenjene raziskave, ki je dobila oznako državna skrivnost.

V *Primorskih novicah* sem našla dva članka,¹¹ s tem da se samo eden od njiju ukvarja izključno s to problematiko.

"Neavtohtone" ali "novodobne" manjšine?

Izraz "neavtohtone" narodne manjšine za manjšine iz bivše SFRJ se pojavlja v članku avtorice Vere Kržišnik-Bukić, pa tudi v intervjuju z njo. V članku v *Delu* (19. november 2004) Kržišnik-Bukićeva piše o "neavtohtonih" narodnih skupnostih ABČHMS (Albanci, Bošnjaki, Črnogorci, Hrvati, Makedonci in Srbi) in pravi, da imajo po letu 1991 manjšine v Sloveniji različen status. Italijanska in madžarska manjšina imata status "avtohtonih" manjšin že od leta 1974, "tedaj so se jim pridružili še Romi". Avtorica pravi, da manjšine v Sloveniji "v uradnih dokumentih država deli na avtohtone in neavtohtone".

Izraz "novodobne" je naveden v intervjuju z dr. Miranom Komacem v prilogi 7 val v *Primorskih novicah* z dne 13. avgusta 1999. Avtor intervjuja napiše že v podnaslovu, da bo beseda tekla o "pojavu novodobnih manjšin v Sloveniji". Pri tem pomenijo "novodobne narodne skupnosti" pripadnike drugih jugoslovanskih

⁷ *Dnevnik*, 1997, 3.

⁸ Prvi je članek avtorice Kržišnik-Bukić, 2004, 5, drugi pa avtorja Albrehta, 2004, kjer se pogovarja s Kržišnik-Bukić, 2.

⁹ Tretji članek je napisala Kržišnik-Bukić, 2004, 24–25.

¹⁰ Pihlar, 2005, <http://www.dnevnik.si> (pridobljeno: 21. 4. 2005).

¹¹ Prvi članek je intervju, ki ga je opravila Pajnik, intervjuvanec je Kuzmanić, 1999, 23. Drugi članek je bil prav tako objavljen v prilogi *Primorskih novic*, v 7 valu. Intervjuvanec je dr. Komac, 1999, 20.

narodov. Kako torej poimenovati te manjšine: "novodobne narodne manjšine" ali "neavtohtone narodne skupnosti" ali mogoče "nove manjšine"?

Vera Kržišnik-Bukić v intervjuju za *Delo*¹² pravi, da bi "poimenska navedba v ustavi rešila problem".

Manjšinski časopis *Bošnjak*: pogled "od znotraj"

Bošnjak je časopis ene najbolj organiziranih manjšin iz bivše Jugoslavije pri nas, je dejala študentka Špela Kalčič na okrogli mizi na ISH o "delu na terenu". Kalčičeva je opravljala terensko delo med Bošnjaki na Jesenicah, kjer obsegajo kar 20 % prebivalstva.¹³

Analizirala sem tri članke, ki se nanašajo na odnos večine do manjšin in na odnos vlade, in sicer: *Slovenija i njene nepriznate manjine* mag. Admirja Baltića, *Asimilacija – nagrada ili kazna* Safeta Alibegića in *Kada ni arogantnost države nije prepreka* Safeta Alibegića.¹⁴

V prvem članku avtor mag. Baltić poroča o Konvenciji o zaščiti manjšin, ki se je odvijala v Strasbourgu od 27. do 30. maja 2004 in katere se je udeležil tudi avtor članka kot predstavnik BKZS (*Bošnjački kulturni savez Slovenije*), "ostali", piše avtor, "so večinoma zastopali interese Romov, romske skupnosti". Avtor komentira, da je tudi Slovenija podpisnica Konvencije o spoštovanju manjšin in da ta dokument spoštuje, ko gre za italijansko, madžarsko in v manjši meri tudi romsko manjšino, toda "ko gre za tako imenovane "novodobne skupnosti", se ta država vede tako, da njen odnos do narodov iz južnih republik bivše SFRJ variira od rezervirane korektnosti do šovinizma (npr. "izbrisani"). Konvencija o zaščiti nacionalnih manjšin v praksi velja samo za tiste manjšine, ki so priznane od države."¹⁵ Avtor meni, da je definiranje pojma manjšine težko, saj je težko doseči konsenz med različnimi državami glede vprašanja definiranja manjšin, in dodaja, da so mednarodne komisije svetovale Sloveniji, naj ukine diskriminatorni pristop pri dodeljevanju manjšinskih pravic in delitve manjšin na "avtohtone" in "neavtohtone".

Članek Safeta Alibegića vključuje razmišljanja o asimilaciji Bošnjakov in muslimanov v slovensko družbo. Avtor je mnenja, "da je Slovenija večini Bošnjakov prva

¹² Kržišnik-Bukić – intervjuvanec, Albreht – intervjuvar, 2004, 5.

¹³ Okrogla miza na ISH na temo *Delo* na terenu, 2005.

¹⁴ Baltić, 2004, in druga dva članka: Alibegić, 2004, <http://www.slotekbir.net> (pridobljeno: 10. 1. 2005).

¹⁵ Baltić, 2004, *Bošnjak*.

domovina”.¹⁶ Večina jih živi v Sloveniji že več generacij, zato je Slovenija njihova prva domovina, v slovensko družbo pa so se vključili tako, da govorijo slovenski jezik in poznajo slovensko kulturo. Avtor članka meni, da je poznavanje jezika potrebno, prav tako poznavanje slovenske kulture, običajev in načina življenja, kajti “edino na ta način lahko razumemo naše sosede in z njimi gradimo dobrososedske odnose”.¹⁷

Sprejetje jezika in poznavanje navad in običajev Slovencev dojema avtor kot nekaj pozitivnega, vendar asimilacija po njegovem mnenju ni enostaven proces in ima lahko tudi slabe strani, predvsem če večina od manjšine zahteva, da opusti svojo kulturno bit v zameno za t. i. slovenstvo. Tega ni mogoče zahtevati, kajti asimilacija daje občutek prisile in spravlja v podrejeni položaj tistega, od katerega se asimilacija pričakuje. “Če človek v procesu asimilacije izgubi del lastne identitete, izgubi svoje korenine in postane nekdo drug.”¹⁸

Avtor kot boljšo rešitev vidi integracijo, ki poveže posameznika v celoto, to se pravi, da posameznik in skupina v neki družbi ohranjata svoje lastnosti in tako bogatita in plemenitita družbo, v kateri živita. “Integrirati ne pomeni zahtevati, temveč pomagati, znati omogočiti. Znati videti različnosti, ki jo prispevata posameznik in manjšina.”¹⁹

V tretjem analiziranem članku z naslovom *Kada ni arogantnost države nije prepreka*²⁰ Alibegić opozarja, da večina slabo pozna svoje manjšine in jih ne doživlja kot del prostora, v katerem živi skupaj z njimi, zato tudi ne čuti potrebe po tem, da bi se njihove manjšinske pravice uredile.

MANJŠINE V SOCIALISTIČNI KUBI: REVOLUCIONARNI BOJ ZA “ENAKOST”

Situacijo na Kubi sem vključila, ker sem tam opravila terensko delo s področja turizma in od leta 2003 spremljam dogajanja v državi po elektronskem časopisju. Takih časopisov je na spletu precej, a večinoma poročajo o politični situaciji in o Castrovem režimu, prav tako kot to počnejo uradni časopisi (npr. Granma). Na spletu sem našla naslednje podatke o manjšinah: en članek o etničnih skupinah na Kubi,²¹ poročilo o seminarju, ki ga je organiziral Unesco o svobodi izražanja in

¹⁶ Alibegić, 2004, *Bošnjak*.

¹⁷ Alibegić, 2004, *Bošnjak*.

¹⁸ Alibegić, 2004, *Bošnjak*.

¹⁹ Alibegić, 2004, *Bošnjak*.

²⁰ Alibegić, 2004, <http://www.slotekbir.net> (pridobljeno: 12. 1. 2005).

²¹ Bustamante, 2004, <http://www.lavozdecubalibre.com/display.asp?type=A&rowid=15> (18. 1. 2005).

kulturnih razlikah ter dostopu manjšin do medijev,²² splošne statistične podatke o etničnih manjšinah na Kubi,²³ poročilo Združenih narodov o rasni diskriminaciji na Kubi²⁴ ter intervju z dvema kubanskima priseljencema, ki živita v Italiji.²⁵

V poročilu, ki ga je kubanska vlada predložila Združenim narodom, je predstavnik te organizacije presenetila z izjavo, da Kuba nima etničnih manjšin, temveč zgolj predstavnike drugih etničnih skupin, ki sestavljajo majhne skupine in obsegajo 1 % vsega prebivalstva.

Maria de los Angeles Florez Prida, kubanska ambasadorica in predsednica kubanske nacionalne komisije za Unesco, je pojasnila, da so se razmere po letu 1959 zelo spremenile, kajti uspeh kubanske revolucije naj bi bil ravno izkoreninjenje rasne diskriminacije in enakost vseh pripadnikov manjšin. Kubanski predstavniki trdijo, da je rasnih predsodkov malo in da so omejeni na intimnejše sfere.

Ko sem bila leta 2003 na Kubi, sem opazila, da imajo dostop do nekaterih sfer javnega življenja in služb v glavnem belci. Tudi delež belcev, ki živijo v glavnem mestu Havana, je precej velik. V najbogatejši četrti Havane, v Miramarju, živijo v glavnem belci in kubanski predsednik. Temnopolti prebivalci in tudi drugi pripadniki manjšin živijo na obrobju večjih mest oziroma večinoma v južnem delu države. Po statističnih podatkih so belci etnična večina (66 % prebivalstva), mulatov in mesticev je 22 %, Afričanov 12 %, Azijcev pa 1 %, nekaj pa je še pripadnikov vzhodnih sredozemskih držav in nemških judov.²⁶

V članku o etničnih skupinah pravi Bustamante,²⁷ da obstajata na Kubi dve naciji, ena uradna, druga pa neuradna, ki polni zapore in je izključena iz politi-

²² UNESCO seminar in Cuba, 2002, http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php-URL_ID=-2862&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (pridobljeno: 14. 1. 2005).

²³ People in Cuba, <http://www.atlapedia.com/online/countries/cuba.htm> (pridobljeno: 18. 12. 2004).

²⁴ UNITED NATIONS Press Release, 1998): Kuba mora kot ena od 150 držav članic OZN periodično predložiti poročila o reševanju situacij rasne diskriminacije in spoštovanja človekovih pravic, <http://www.unhchr.ch/hurricane/hurricane.nsf/o/2FoE392B1C8751DC8025665F00312A14?opendocument> (pridobljeno: 17. 1. 2005).

²⁵ Da Tunisi a Cuba passando per Via Roma, http://www.argile.provincia.bologna.it/qui_argile/Numero4/Copertina13.htm (pridobljeno: 5. 3. 2005).

²⁶ People in Cuba, <http://www.atlapedia.com/online/countries/cuba.htm> (pridobljeno: 18. 12. 2004).

²⁷ Bustamante, 2004, <http://www.lavozdecubalibre.com/display.asp?type=A&rowid=15> (pridobljeno: 18. 1. 2005).

čnega, kulturnega in družbenega življenja. Kljub idealom kubanske revolucije, ki naj bi prinesla enakost vsem pripadnikom etničnih manjšin, so rezultati revolucije ravno nasprotni; belci so na pomembnih položajih, vsi drugi pripadniki manjšin pa bolj ali manj marginalizirani in v glavnem polnijo zapore.

Tudi v turističnem sektorju je situacija podobna: 80 % je belcev in le 5 % temnopolnih. Ta diskriminacija, ki jo režim izvaja nad nebelci, pa se ne omejuje samo na to, kajti vsi Kubanci so manjšina, ko so na Kubi turisti, ki živijo na turističnih območjih, kamor Kubanci ne smejo. Spet drugo vprašanje pa je dostop manjšin do medijev, informacij, interneta in izobraževanja. Tisti, ki ne živijo v večjih mestih, so tako rekoč odrezani od vseh informacij, dostop imajo le do uradnih medijev.

Intervju z dvema kubanskima priseljencema (Severo in Pedro), ki živita v Italiji, razkriva odnos med etničnimi manjšinami v vsakdanjem življenju. Predsodkov do pripadnikov manjšin ni, ljudje si nadenejo vse vrste vzdevkov, npr. *Negro*, *Negrita*, *Mulato* itd., kar pripadniki etničnih manjšin ne čutijo kot diskriminacijo. To zatrjujeta Severo in Pedro in dodajata, da na Kubi ne razumejo pojma rasizma. Pravita, da je njihova rasa zelo heterogena: "V vsakem Kubancu je delček Američana, Španca, Afričana, Kitajca itd. Vse to je del naše kulture, integracija in mešanost."²⁸

MANJŠINSKI MEDIJI IN MULTIKULTURNOST V VELIKI BRITANiji

Drugače kot v Slovenije in Kubi v Veliki Britaniji obstajajo manjšinski mediji že od leta 1982, ko je bil ustanovljen prvi angleški časopis temnopolte manjšine, *The Voice*.²⁹ Časopisu *The Voice* so se pridružili še drugi manjšinski časopisi, npr. časopisa azijske manjšine *Asian Times* in *Eastern Eye* in še en časopis temnopolte manjšine, *New Nation*. Joy Francis je na predavanju, ki ga je organiziral *British Council* 11. novembra 2004, poudarila, da manjšinski časopisi marginalizirajo skupnosti, ki naj bi jih predstavljali, kajti obravnavajo predvsem socialne teme, kot sta aids, seksualnost, in poročajo o tem, kaj katera manjšina počne. Temnopolti manjšinski mediji pišejo npr. o glasbi in o avtorjih in s tem podpirajo stereotipe, ki veljajo zanje.

²⁸ URL: http://www.argile.provincia.bologna.it/qui_argile/Numero4/Copertina13.htm (5. 3. 2005). Intervju s polbratoma Severom in Pedrom (imata različna očeta).

²⁹ Francis, 2004. Joy Francis je novinarka in družbena kritičarka ter svetovalka za medije, piše predvsem o socialnih temah, popularni kulturi in medijih.

Francisova je pojasnila, da se je stanje po 11. septembru 2001 zelo spremenilo, zlasti kar zadeva odnos večinskih medijev do manjšin, kajti nenadoma so ugotovili, da ne morejo pisati zgodb o muslimanih, ker o njih vedo zelo malo, zato so se obrnili na manjšinske medije po pomoč. Povezovanje z manjšinami se je izkazalo kot koristno, kajti pripadniki manjšin bolje poznajo nekatere teme, žal pa manjšinski mediji ne morejo biti konkurenčni z večinskimi, ker nimajo dovolj denarja in so tudi premalo analitični.

Vključevanje pripadnikov manjšin v večinske medije ima svojo ceno, kajti od pripadnikov manjšin zahtevajo, da se prilagodijo večinskemu okusu. Francisova je omenila prijateljico, ki je od večinskega medija dobila ultimat, da bo sicer nastopala na televiziji, vendar pod pogojem, da bo brez "dredov". Sprejemanje pripadnikov manjšin pod takimi pogoji se zdi skoraj smešno, kajti te t. i. "visual minorities" (vidne manjšine) v Veliki Britaniji obsegajo kar 50 % vsega prebivalstva. Joy meni, da je integracija v družbo mogoče lažja za tiste, ki ne spadajo k vidnim manjšinam. O situaciji manjšin iz bivše SFRJ v Sloveniji meni, da se pripadniki teh manjšin mogoče lažje prezrejo, ker ne spadajo k vidnim manjšinam. V Veliki Britaniji se pripadniki manjšin opredeljujejo kot "black British", "Chinese British" itd., s čimer izražajo svojo identiteto in pripadnost.

Sobivanje različnih kultur na istem območju zaradi migracij znotraj EU in v EU je sprožilo številna vprašanja in nastanek novih teorij; ena takih je multikulturalizem, ki se je pojavil v Veliki Britaniji. Multikulturalizem in novo ortodoksno je predstavil mladi angleški pisatelj Rajeev Balasubramanyam³⁰ na predavanju, ki ga je organiziral *British Council* 24. novembra 2004. Balasubramanyam pravi, da je to oblika propagande različnih kultur, osnovanih na barvi kože. Cilj propagande je predstaviti Veliko Britanijo kot nerasistično državo, kar pa v praksi ne drži, kajti še vedno obstajajo stereotipi o pripadnikih manjšin, kar je mogoče videti tudi v kinematografiji, ki prikazuje lastnosti, ki naj bi jih imela posamezna skupina ljudi, kot resnične in pogosto smešne.

Balasubramanyam pravi, da so pripadniki "vidnih manjšin" nadzorovana in od države sprejeta manjšina. V Veliki Britaniji je kljub multikulturalizmu razizem še vedno problem, kar dokazuje napad na temnopoltega dečka Stevena Lawrencea, ki so ga pretepli do smrti in čigar umor policija ni raziskala zaradi njegove rasne pripadnosti. Od takrat so se začela pojavljati številna vprašanja in dvomi o tem, ali je v Veliki Britaniji razizem ali ne. Iz predstavljenih primerov je

³⁰ Balasubramanyam, 2004.

razvidno, da je vključevanje manjšin v medije tudi stvar države in njene politike, kar bo bolj razvidno v naslednjih poglavjih.

“PROBLEM”, KI NI NASTAL ŠELE PO LETU 1991

Za predstavitev problema v tem poglavju sem pregledala drugo poročilo ECRI, raziskavo z naslovom *Položaj in status pripadnikov narodov nekdanje Jugoslavije v Republiki Sloveniji*, ki jo je izvedel Inštitut za narodnostna vprašanja (INV) decembra 2003, poročilo o zaščiti manjšin iz leta 2004, ki ga mora naša država predložiti Svetu Evrope, ter publikacijo Inštituta za narodnostna vprašanja iz leta 2004, ki obravnava percepcije etničnega razlikovanja v Sloveniji.

Izbira teh poročil ni naključna, kajti namen je bil prikazati pogled na obravnavano problematiko z gledišča nevladne evropske organizacije (ECRI) in slovenske nevladne organizacije (INV), ki se ukvarja z vprašanjem položaja narodnosti v Sloveniji, ter poročila, ki ga naša država pošilja evropski nevladni organizaciji.

Ustvarjanje videza zgledne urejenosti “manjšinskega vprašanja”

Iz poročila, ki ga je naša država posredovala Svetu Evrope za zaščito manjšinskih pravic,³¹ je razvidno, da imata v RS zgledno urejen status manjšin, celo “nad evropskimi standardi”,³² predvsem italijanska in madžarska manjšina, deloma še romska skupnost.

V omenjenem poročilu je podrobno razloženo, da italijanska in madžarska narodna manjšina sodita v kategorijo “tradicionalnih manjšinskih skupnosti”, zato se njihove posebne pravice izvajajo na območjih, kjer ti manjšini živita. Za romsko skupnost v poročilu piše, da nima statusa narodne manjšine v RS in da to etnično skupnost ščiti 65. člen v Ustavi RS. Sledijo statistični podatki o številčnosti omenjenih manjšin po krajih. Poročilo navaja še podatke o njihovi zaposlitvi, izobrazbi in socialni varnosti.

Šele v končnem delu poročila je tudi nekaj besed o pripadnikih manjšin iz bivše SFRJ v poglavju z naslovom “Druge etnične skupine”, kjer si delijo mesto še s skupino nemško govorečih, ki živi na območju RS. Tem skupinam so bili

³¹ Council of Europe, Minorities Human Rights, 2004, <http://www.coe.int> (pridobljeno: 4. 3. 2005).

³² Šumi, 2004, 14–47.

namenjeni štirje (4) odstavki v celotnem poročilu, ki v Wordovem dokumentu obsega 29 strani.

Na problem prikazovanja reševanja manjšinske problematike kot zgledne je opozorila tudi Irena Šumi v članku *Etnično razlikovanje v Sloveniji: izbrane problematizacije*,³³ kjer opozarja na "etnično situacijo" v Sloveniji, in sicer, da velja, da je "manjšinska problematika optimalno in zgledno rešena, celo "nad evropskimi standardi" in da je Slovenija zelo ali v okviru EU celo nenavadno "etnično homogena" država, saj je delež izrečenih Neslovencev (bodisi po veroizpovedi bodisi po narodnosti) zelo majhen: po popisu iz leta 2002 bi šlo, v skrajno rigorozni oceni signifikance tovrstnih izjavljenih samopripisov, za 332.673 oseb od celotnega kvoruma 1.964.036, ki se niso enoznačno ali prvenstveno izrekle za Slovence, torej za slabih sedemnajst (17) odstotkov".³⁴

Slovenske in evropske nevladne organizacije in pritiski na politiko RS

Zgoraj omenjeno poročilo manjšinam iz bivše SFRJ namenja majhno pozornost in jih postavi med druge etnične skupine in prikaže, da je njihov status urejen, zato se zdi, da je problem rešen. Raziskava, ki jo je opravil INV o položaju in statusu manjšin v RS,³⁵ in publikacija INV *Percepcije etničnega razlikovanja v Sloveniji*³⁶ pa kažeta, da problematika statusa manjšin še vedno ostaja nerešena.

Omenjeni deli sta se problematike lotili iz različnih perspektiv. Raziskava o ABČHMS v RS je podala zgodovinski okvir oblikovanja problematike, vključila je poglede države, ustavne zaščite, samoorganiziranost manjšin, pritiske mednarodnih organizacij na politiko RS, terminologijo itd. in tudi predloge avtorjev o možnih načinih reševanja te problematike. Avtorji so opozorili predvsem na pomanjkanje ustrezne zakonodaje, ki bi manjšine zaščitila, na pomanjkanje primernih sogovornikov z manjšinami v vladi, na pomanjkanje medijskega prostora, ki bi bil namenjen manjšinam in na potrebo po oddelku za "manjšinsko šolstvo" pri Ministrstvu RS za šolstvo, znanost in šport.

Publikacija o percepciji etničnega razlikovanja v Sloveniji se je osredotočila na čisto drugačen pogled na problematiko manjšin, na pogled "od znotraj". Prispevki v tej publikaciji so nastali kot rezultat terenskega dela. Opozorili so

³³ Šumi, 2004.

³⁴ Šumi, 2004, 29–30.

³⁵ Klopčič, Komac, Kržišnik-Bukić, 2003, <http://sigov.si> (pridobljeno: 4. 3. 2005).

³⁶ Šumi, 2004.

predvsem na to, da so percepcije proces, ki ni statičen, temveč se oblikuje v času in prostoru, zaradi česar se tudi spreminja.

Pogled "od zunaj" predstavlja drugo poročilo ECRI,³⁷ ki je opozorilo Vlado RS na nujnost reševanja statusa manjšin iz nekdanje SFRJ in je vključilo položaj manjšin narodov bivše Jugoslavije med posebej pomembna vprašanja, "ki si zaslužijo posebno in takojšnjo pozornost države, na katero se nanašajo. V primeru Slovenije bi ECRI rad usmeril pozornost na položaj manjšin nekdanje Jugoslavije."³⁸ Zadnji odstavek v poglavju "Posebej pomembna vprašanja" v poročilu navajamo, ker na kratko povzema stališče Evropske komisije za boj proti rasizmu in nestrpnosti (ECRI) do problematike, ki zadeva izbrisane in manjšine iz bivše Jugoslavije:

"Na splošno ECRI poziva državne oblasti, da se zavzamejo za karseda veliko-dušen pristop v protitež močnemu občutku krivice, ki ga doživljajo ljudje, katerih ime je bilo izbrisano iz registra stalnih prebivalcev. Kar se tiče vseh pripadnikov manjšin z območja bivše Jugoslavije, ECRI meni, da osebe, rojene v Sloveniji in/ali tam živeče večji del svojega življenja, ne bi smele biti obravnavane kot tujci ali državljani neke druge države, kjer v mnogih primerih niso nikoli živele. Takšen pristop bi pripomogel k zagotavljanju bodočega miroljubnega sobivanja večinskega in manjšinskega prebivalstva Slovenije. Kakršnikoli ukrepi v tej smeri ne bi pomagali le ljudem, ki jih to neposredno zadeva in ki bi se tako znebili močnega občutka negotovosti in krivice, ampak tudi prebivalstvu v celoti z vzpostavitvijo medsebojnega dialoga."³⁹

Obravnavani dokumenti so pokazali, da se s problematiko manjšin iz bivše Jugoslavije ukvarjajo predvsem nevladne organizacije, ki so opravile raziskave in pripravile tu navedena poročila. Poročilo, ki ga posreduje naša država Svetu Evrope za zaščito manjšinskih pravic, kaže status manjšin kot zgledno urejen, pripadnikom manjšine pa namenja zelo malo pozornosti.

ZAKLJUČEK

Ta raziskava je nastala sicer leta 2005 v okviru raziskave, ki je potekala na ISH in je zajemala problematiko manjšin iz bivše Jugoslavije v kontekstu medijske pro-

³⁷ ECRI, 2003. Prvo poročilo je bilo opravljeno 7. 2. 1997, objavljeno je bilo marca 1998, <http://www.coe.int/ecri> (pridobljeno: 10. 1. 2005).

³⁸ ECRI, 2003, 19.

³⁹ ECRI, 2003, 21.

blematike. Poleg medijev so bile zajete tudi raziskave nevladnih organizacij, tako domačih kot tujih, in poročilo, ki ga država posreduje Svetu Evrope, tako da je bila ta problematika predstavljena z več vidikov, ne samo z vidika medijev. Predstavljena sta bila primera Kube in Velike Britanije, ki se zelo razlikujeta glede pojmovanja obstoja etničnih manjšin in njihovega prostora v družbi. Na Kubi uradna politika zanika obstoj manjšin, zato se s to problematiko ne ukvarja, medtem ko v Veliki Britaniji dajejo manjšinam prostor v medijih. Balasubramanyam je opozoril na past, ki jo nastavlja multikulturalizem, saj zakriva realno stanje v državi, in na stereotipizacijo etničnih manjšin v medijih in v kinematografiji. Problem v Sloveniji je drugačen kot na Kubi in v Veliki Britaniji. S Kubo ima skupno preteklost, kar se tiče političnega sistema, razlika je, da je bila Slovenija del države, ki je razpadla in pustila za sabo reševanje problema etničnih manjšin. V Veliki Britaniji pa je čedalje več etničnih manjšin zaradi vse večjega priseljevanja. Slovenija se je s problemi migracij začela soočati po letu 2001, ko je bilo priseljevanje v državo večje. Od tega leta so se začela odpirati številna vprašanja, zlasti je bil izpostavljen problem statusa manjšin iz bivše Jugoslavije.

Na osnovi opravljenih analiz je razvidno, da so se mediji, predvsem regionalni, najprej začeli ukvarjati s problematiko manjšin iz bivše Jugoslavije. Iz analiziranih člankov je bilo mogoče opaziti, da se s tem ukvarjajo predvsem strokovnjaki iz nevladnih organizacij, čeprav bi lahko mediji vključili tudi mnenja manjšin, saj imamo kar nekaj društev omenjenih manjšin pri nas⁴⁰ in ne bi bilo težko dobiti njihovih izjav. Sporno v člankih je bilo poimenovanje manjšin; nekje jih imenujejo "neavtohtone", drugje pa "novodobne". Toda oba izraza sta netočna; prvič zato, ker se k "avtohtonim" manjšinam prišteva tudi srbsko govoreča manjšina v Beli krajini,⁴¹ drugič pa, ker je na ozemlju RS še iz časov skupne države in se ni preselila sem šele po osamosvojitvi, njeni pripadniki tudi niso prebežniki, česar nekateri še vedno ne ločujejo.

Država jih je po nastanku samostojne države prezrla, kot da sploh ne bi obstajali, s tem, da jih je prištela med "druge etnične skupine", pa je pokazala zelo malo zanimanja zanje in za reševanje njihovega statusa, čemur se ne bo mogla

⁴⁰ Glej raziskavo Klopčič, Komac in Kržišnik-Bukić, 2003.

⁴¹ Glej raziskavo Klopčič, Komac in Kržišnik-Bukić, 2003. Poglavje "Slovenski nacionalni standardi in Bela krajina", 45, avtor Komac, in članek v publikaciji *Percepcije etničnega razlikovanja v Sloveniji*, avtor: Knežević Hočevanar, naslov: "Kri ni voda": Potomci Uskokov ob slovensko-hrvaški meji, 126–144.

izogibati v nedogled. Kot je bilo razvidno, nanjo pritiskajo mednarodne nevladne organizacije in zahtevajo nujno reševanje tega problema. Pozitivno je dejstvo, da je Urad RS za narodnosti naročil pri INV raziskavo o položaju in statusu pripadnikov narodov nekdanje Jugoslavije v RS, čeprav je bila prepoved objave raziskave precej nenavadna odločitev urada.

Vključenost Slovenije v EU pa ima tudi svoje prednosti, kajti sobivanje v tako kulturno raznolikem okolju opozarja na morebitne kršitve pravic pripadnikov manjšin v posameznih evropskih državah. Primer Slovenije je za Evropo mogoče še toliko pomembnejši, kajti kot nova država članica EU smo se znašli na njenem obrobju in pomenimo most ali celo zid za vstop v EU.

Nevladne organizacije so opozorile na potrebo po medsebojnem dialogu med državo in manjšinami pri reševanju te problematike. Predstavljeno poročilo RS kaže, da država meni, da je status teh manjšin že urejen. Od časa, ko je potekala ta raziskava, pa do danes, ni bilo zaslediti, da bi se država ukvarjala s tem problemom. Avtorji v časopisu *Bošnjak* so opozorili na to, da se večinsko prebivalstvo premalo zaveda, da na območju Slovenije živijo različne manjšine in da si z njimi delijo tako prostor kot usodo ter da so "pripadniki narodnostnih skupnosti soustvarjalci zgodovine prostora in ne samo slučajni obiskovalci".⁴²

Na osnovi opravljene raziskave bi bile ustrezne predvsem te rešitve: pravna zaščita manjšin in dodelitev statusa; manjšine bi bile socialno in ekonomsko zaščitene. Reševanje ustavnopravnega vidika bi morale potekati med vlado, nevladnimi organizacijami in manjšinami. Manjšine bi morale dobiti svoj prostor tudi v osrednjih medijih, tako tiskanih kot na televiziji in na radiu. Tudi manjšinski časopisi niso slaba rešitev, saj bi povezali manjšine, ki živijo na tem prostoru, in zajeli težave, s katerimi se srečujejo. Večinski mediji bi lahko imeli poseben oddelek za manjšine, pri katerem bi delali novinarji, ki bi bili pripadniki manjšin. V šolah bi lahko bile hrvaščina, srbsčina in tudi makedonščina fakultativni predmeti.

Smernice reševanja problematike omenjenih manjšin bodo pokazale stališče politike RS in večine do podobnih problematik ter pripravljenost na strpen medsebojni dialog, na katerega opozarja tudi letošnje leto medkulturnega dialoga, ki ga je razglasila EU.⁴³

⁴² Intervju s Komacem, 1999, 20.

⁴³ Preženimo predsodke, prispevek na straneh Evropske komisije. Prispevek opozarja na to, da medkulturni dialog omogoča premagati predsodke, http://ec.europa.eu/news/culture/o7o827_1_sl.htm (pridobljeno: 18. 3. 2008).

BIBLIOGRAFIJA

Publikacije

ČEBRON, U. L., ur. (2002): *V zoni prebežništva: antropološke raziskave prebežnikov v Sloveniji*, Ljubljana: Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo. Filozofska fakulteta.

ŠUMI, I., ur. (2004): *Percepcije etničnega razlikovanja v Sloveniji: Razprave in gradivo 45*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

Članki v časopisih

ALBREHT, M. (2005): "Dvomljiva ustavnost modela v Bršljinu", *Delo*, leto XLVII, št. 81, 2.

ČAČINOVIČ, R. (1997): "Zgledno urejene manjšinske pravice", *Dnevnik*, let. 47, št. 74, 6.

KOMAC, M. – intervjuvanec (1999): "S 'svobodno izbiro' do tihe asimilacije: dr. Miran Komac o italijanski in madžarski manjšini in o pojavu novodobnih manjšin v Sloveniji", *Primorske novice*, let. 53, št. 62, 20.

KRŽIŠNIK-BUKIČ, V. – intervjuvanec, ALBREHT, M. – oseba, ki intervjuja (2004): "Desetina prebivalstva Slovenije odrinjena na stranski tir": pogovor z Vero Kržišnik-Bukič, *Delo*, let. 46, št. 302, 2.

KRŽIŠNIK-BUKIČ, V. (2004): "'Neavtohtone' narodne manjšine v Sloveniji": gostujoče pero: dr. Vera Kržišnik-Bukič, znanstvena svetnica z Inštituta za narodnostna vprašanja, *Delo*, let. 46, št. 269, 5.

KRŽIŠNIK-BUKIČ, V. (2004): "Vest slovenstva za slovenstvo", *Delo*, let. 46, št. 79, 24–25.

KUZMANIČ, T. – intervjuvanec, PAJNIK, M. – oseba, ki intervjuja (1999): "Rasizem je najbolj elementarno zanikanje človeka": Tonči Kuzmanič o odnosu do bitij (sic!) s pol strešice in drugih, ki niso 'naši', *Primorske novice*, let. 53, št. 82, 23.

LUKAN, I. (1997): "Poziv Evropi za krepitev manjšin", *Delo*, let. 39, št. 107, 20.

ŠULIGOJ, B. (1997): "Podpisali so sporazum o etnični radioteleviziji: RTV Slovenija je med prvimi podpisnicami", *Delo*, let. 39, št. 24, 4.

VALENČIČ, V. – intervjuvanec, KEMPERLE, M. – oseba, ki intervjuja (1999): "Večina manjšin je žalostnih: Vida Valenčič in njena "Evropa narodov": Manjšine so evropska stalnica", *Primorske novice*, let. 53, št. 43, 4.

ŽIBRET, A. (2005): "Segregacija učencev", *Delo*, leto XLVII, št. 81, 2. "RTV Slovenija je postala članica Zveze etničnih radijev in televizij", (1997), *Dnevnik*, let. 47, št. 28, 3.

Viri na spletnih straneh

ALIBEGIĆ, S. (2004): "Kada ni arogantnost države nije prepreka", v: *Bošnjak*, na: Bošnjački internetni portal v Sloveniji, <http://www.slotekbir.net> (pridobljeno: 10. 1. 2005).

ALIBEGIĆ, S (2004): "Asimilacija – nagrada ili kazna?", v: *Bošnjak*, na: Bošnjački internetni portal v Sloveniji, <http://www.slotekbir.net> (pridobljeno: 10. 1. 2005).

BALTIČ, A. (2004): "Slovenija in njene nepriznate manjine", v: *Bošnjak*, na: Bošnjački internetni portal v Sloveniji, <http://www.slotekbir.net> (pridobljeno: 10. 1. 2005).

BARCETTI, P., GOVONI, E., FAGIOLI, F.: "Da Tunisi a Cuba passando per Via Roma". Intervju z dvema Kubancema, Severom in Pedrom, http://www.argile-provincia.bologna.it/qui_argile/Numero4/Copertina13.htm (pridobljeno: 5. 3. 2005).

BUSTAMANTE, A. (2004): Notas y estadísticas sobre los grupos étnicos en Cuba, <http://www.lavozdecubalibre.com/display.asp?type=A&rowid=15> (pridobljeno: 18. 1. 2005).

Council of Europe, Minorities Human Rights (2004): Drugo poročilo, ki ga je posredovala Slovenija v skladu s členom 25, odstavkom 1, v *Konvenciji o zaščiti narodnih manjšin*, <http://www.coe.int> (pridobljeno: 4. 3. 2005).

European Commission against Racism and Intolerance / Evropska komisija za boj proti rasizmu in nestrpnosti (2003): Drugo poročilo o Sloveniji, sprejeto 13. decembra 2002, <http://www.coe.int/ecri> (pridobljeno: 10. 1. 2005).

KLOPČIČ, V., KOMAC, M., KRŽIŠNIK-BUKIĆ, V. (2003): *Albanci, Bošnjaki, Črnogorci, Hrvati, Makedonci in Srbi v Republiki Sloveniji (ABČHMS v RS), Položaj in status pripadnikov narodov nekdanje Jugoslavije v Republiki Sloveniji*. Naročnik raziskave: Urad RS za narodnosti. Voditeljica raziskave in urednica: dr. Kržišnik-Bukić. Ljubljana: INV, <http://sigov.si> (pridobljeno: 4. 3. 2005).

PEOPLE. RELIGIONS, <http://www.altapedia.com/online/countries/cuba.htm> (pridobljeno: 18. 12. 2004).

PIHLAR, T. (2005): "Stop! Objave pa ne bo!", v: *Dnevnik*, <http://www.dnevnik.si> (pridobljeno: 21. 4. 2005).

Preženimo predsodke, prispevek na straneh Evropske komisije, http://ec.europa.eu/news/culture/070827_1_sl.htm (pridobljeno: 18. 3. 2008).

UNESCO Seminar in Cuba (2002): "Community Television for Freedom of Expression and Cultural Diversity". (UNESCO Havana), <http://portal.unesco.->

org/ci/en/ev.php-URL_ID=2862&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=-201.html (pridobljeno: 14. 1. 2005).

UNITED NATION, Press Release (1998): Cuba presents report to United Nations Committee on elimination of racial discrimination, <http://www.unhcr.ch/hurricane.nsf/o/2FoE392B1C8751DC8025665F00312A14?opendocument> (pridobljeno: 17. 1. 2005).

Drugi viri

BALASUBRAMANYAM, R. (2004): "Multiculturalism and the new orthodoxy", British Council, Center Tivoli, Tivolska 30, Ljubljana.

FRANCIS, J. (2004): "Who is being served?", Vloga manjšinskih medijev v UK, British Council, Center Tivoli, Tivolska 30, Ljubljana.

Okrogla miza na temo delo na terenu (2004). ISH: Breg 12, Ljubljana.

